

1950

KARAKTERISTIEK VAN DE BYZONDERE STRAFGEVANGENIS TE LEEUWARDEN.

I. KORT HISTORISCH OVERZICHT.

In 1499 werd de Byzondere Strafgevangenis gesticht in de vorm van een "Blokhuys" door "Graaf Willebrord van Schaumburg".

Het was bedoeld als een sterkte om de opstandige Friezen te bedwingen, en de ondergrondse kelders werden als gevangenis gebruikt voor de opstandelingen. Ook zetelde er de "Raedt Provintiael". Er stond een schavot en een schandpaal.

In 1571 werd het "Hof van Friesland" (de Raedt Provintiael) overgebracht naar de nog bestaande "Kanselarij" aan de Tweebaksmarkt.

Van toen af fungeerde het Blokhuys als het "Tucht -en Werkhuys" der Provincie Friesland.

In 1754 werd het door brand vernield en in 1756 herbouwd. In een inscriptie boven de Poort staat nog op een oude foto van 1870 in het Latijn: "Dit Tuchthuis is als een Phenix uit de vlammen herrezen en de burgers van Friesland kunnen weer rustig gaan slapen, daar alle gespuis weer goed achter slot en grendel zit."

Het "Tucht -en Werkhuys", in officiële stukken later genoemd " 's Lands Huys van Opsluiting en Tuchtiging", werd in 1870 opnieuw verbouwd tot Byzondere Strafgevangenis voor Mannen, terwijl er in 1890 een aparte cellenafdeling werd bijgebouwd, zodat de gedetineerden niet meer hun eerste 5 jaren eenzame opsluiting elders behoeften te ondergaan, alvorens naar de gemeenschap te worden overgeplaatst.

Volgens de wet kan in de Byz.Strafgevangenis de lijfstraf nog worden toegepast. Dit is echter sinds mensenheugenis niet meer geschied.

II. TEGENWOORDIGE PLAATS VAN HET GESTICHT IN HET KADER VAN DE UITBOUW VAN HET GEVANGENISWEZEN. (DIFFERENTIATIE).

Het gesticht is aangewezen voor commune gevangenen met straffen van meer dan 5 jaren, dus ook voor de tot levenslang veroordeelden.

Hoewel aanvankelijk ook Politieke delinquenten werden opgenomen met straffen boven 5 jaren, heeft de praktijk de laatste tijd uitgewezen dat er alleen nog Politieke gestraften worden toegezonden met straffen van 15 jaren en meer. De Byz.Strafgevangenis is tevens R.W.I., omdat het grootste deel der gedetineerden geheel in de gemeenschap woont en werkt.

In de uitbouw van het Gevangeniswezen vervult het nog geen functie daar de voorschriften en de bestemming nog dezelfde zijn gebleven. Wel is alles reeds aanzienlijk veranderd en verbeterd in eigen beheer, zodat de inrichting vrijwel voldoet aan de voorstellen van de "Commissie Fick".

III. AARD VAN DE BEVOLKING. (SELECTIE).

De normen waaraan de gedetineerden moeten voldoen zijn nog in de wet vastgelegd, in dien zin, dat hier alleen mannelijke gedetineerden worden opgenomen met meer dan 5 jaren straf tot levenslang toe.

A. CAPACITEIT VAN DE GESTICHTEN EN BEZETTING.

CELLENAFDELING.

85 éénmanscellen

85.

ZALEN VOOR POL.DEL.

8 à 46 man

368.

1 à 25 man

25.

ZALEN VOOR CRIM.GEV.

Zaal I: 10 man

10.

Zaal II: 25 man

25.

Zaal III: 26 man

26.

Zaal IV: 28 man

28.

Zaal V: 33 man

33.

T o t a a l: 600.

Verder een hospitaal met 60 bedden. (twee zalen voor gewone zieken, 1 zaal voor T.B.C.-patienten.)

Huis van Bewaring (onder dezelfde directie en op het zelfde terrein):

Eénmanscellen

36.

Zalen voor 4 man: 8.

32.

Cellen voor vrouwen: 4.

4.

Zalen voor 3 vrouwen: 2.

6.

T o t a a l:

78.

C R I M I N E L E N .

POLITIEKEN.

Leeft.	Diefst.enz.	Brandst.	Zedehm.	Doodsl.	Moord.	Zw.mish.	
tot 18 j.	gene	gene	gene	gene	gene	gene	gene.
18-21 j.	gene	gene	gene	gene	gene	gene	gene.
21-30 j.	19 (8)	1 (1)	gene	11 (1)	14 (1)	3 (1)	50.
30-40 j.	9 (3)	1 (1)	2 (1)	14 (4)	8 (3)	gene	80.
40-50 j.	7 (7)	gene	2 (1)	12 (5)	5 (2)	1 (1)	69.
boven 50.	2 (2)	gene	1	6 (2)	8 (3)	1 (1)	77.
	37	2	5	43	35	5	276

M I L I T A I R E N .

Leeft.	Mil.verr.	Moord.	Zw.mish.	Diefst.	Doodsl.	
tot 18 j.	gene	gene	gene	gene	gene	
18-21 j.	gene	gene	gene	gene	gene	
21-30 j.	2	gene	1	1	2	37
30-40 j.	3	3	gene	gene	gene	53
40-50 j.	gene	gene	gene	gene	gene	55
boven 50.	gene	gene	gene	gene	gene	56
	5	3	1	1	2	276

D. Gemiddelde strafduur: 6250 : 415 = ong.15 jaar.

(Hierbij zijn de levenslangen gerekend op 20 jaar. 415)

E. De tussen haakjes geplaatste cijfers geven aan het aantal recidivanten in de bedoelde categorie.

LV. RÉGINE.

Volgens de wet is de uitvoering der gevangenisstraf nog steeds zo dat eerst 5 jaren in afzondering moeten worden doorgebracht, waarna de gedetineerden recht hebben op gemeenschappelijke opsluiting. Bij circulaire van Uw Ministerie van 1924 werd de mitigatie als volgt geregeld.

Na 2½ jaar kan een gevangene in de beperkte gemeenschap worden geplaatst. Later is deze aangevuld in dien zin, dat voor recidivisten de termijn op 3 jaar gesteld werd.

In de uitvoering van deze circulaire is nog nooit enige theoretische verandering gekomen. De beperkte gemeenschap wil in Leeuwarden zeggen: gemeenschappelijk werken, studeren, musiceren, sport enz., doch de vrije uren en de nacht in afzondering doorbrengen.

B. INTERNE SELECTIE.

In de cellenvleugel verblijven de volgende groepen.

1. Zij die de cel prefereren boven de gemeenschap. Deze categorie neemt wel deel aan de gemeenschappelijke lucht, sport enz.
2. Zij die in de gemeenschap werken en cellulair verblijven. Dit wordt door de Directie bepaald in verband met de persoon en voorzover mogelijk.

In de gemeenschap zijn de studerende jongelui op aparte zalen ondergebracht. Dit is zowel voor de Criminelen als de Politieken het geval. Het is in de praktijk gebleken, dat het wenselijk is bij de jongere gedetineerden enige op één oudere te plaatsen, die overwicht, in de goede zin, over hen heeft.

C. KLASSE-SYSTEEM. (PROGRESSIE)

Progressie wordt in de Byzondere Strafgedetineerden Leeuwarden niet toegepast.

D. GUNSTEN.

Doordat het grootste deel der gevangenen gemeenschappelijk verblijft en werkt, krijgen ze de toegestane gunsten. Soms komt het voor dat bij wijze van disciplinaire straf gunsten moeten worden ingetrokken.

De betrokkene wordt dan in de cel geplaatst en lucht apart om te voorkomen dat andere gedetineerden de straf tot een aanfluiting maken.

E. ARBEID.

De arbeid is hier zeer omvangrijk en uitgebreid.

1. Metaalbewerking in de ruimste zin.
2. Timmeren.
3. Meubelmaken.
4. Weven.
5. Kleermaken.
6. Schoenmaken.
7. Zadelmaken.
8. Drukken.
9. Rietvlechten.
10. Boekbinden.
11. Auto-revisie.

F. GEESTELIJKE VERZORGING.

Deze is wat betreft de Ned.Hervormde kerk in handen van Prof.Dr. C.G. Wagenaar.

Door de Geroformeerde Kerk is als bezoeker voor deze kerk aangewezen Ds. Bos.

De R/K-kerk heeft als geestelijke verzorgers aangewezen de Paters-Dominicanen- Pastoor, de Zeer Eerwaarde Heer W. A. de Mol. Het dagelijks werk in de gevangenis wordt verricht door Pater Pfeil.

Ds. Wagenaar geeft hier een kadercursus en houdt catechisatie voor mannen, die lid wensen te worden van de Ned.Herv.kerk of een andere Protestantse Godsdienst. Zondagsmiddags is het Ned.Hervormde kerk.

Pater Pfeil geeft onderricht in de leer der R.K.-kerk, en houdt speciale groepslessen voor hen, die lid wensen te worden der Rooms-Katholieke kerk. Zondagsmorgens en op de daarvoor aangewezen Hoogtijdagen wordt voor de Rooms-Katholieken het H. Misoffer opgedragen.

De Sociale Dienst, bestaande uit één Adjunct-Directeur voor de Reclassering en een assistent, maakt de concept-rapporten voor de V.I.-gevallen, welke dan in de Gestichtsraad definitief worden vastgesteld.

Hij behandelt de gratieverzoeken en de gezinsmoeilijkheden, die natuurlijk zeer groot zijn. Hij geeft leiding aan de culturele en sociale aspecten (muziek, zang, gymnastiek, sport, toneel, lezingen, bioscoop en onderwijs.) Met het onderwijzend- en het arbeidspersoneel regelt hij de cursussen voor de vakopleiding.

G. ONDERWIJS.

Het onderwijs omvat lager-, uitgebreid lager- en Middelbaar onderwijs, boekhouden, handelscorrespondentie in moderne talen, Ambachtsschoolonderwijs, opleiding voor Middenstands-examen, voor eenvoudiger opleiding het z.g. "Sleuteldiploma."

In 1948 slaagden van de 61 kandidaten voor het Middenstands-diploma 60. Een had de hoogste cijfers van het gehele land. Zes van de 10 kandidaten slaagden voor het z.g. "Sleuteldiploma."

Eén deed examen en slaagde voor Herenmode en Lingerie. Drie deden examen en slaagden voor Handelscorrespondentie Frans en Engels.

Eénmaal deed een commune gevangene met succes examen voor Boekhouden M.O. en voor Statistiek en Staatshuishoudkunde. Eénmaal volgde een gedetineerde Universitaire lessen via de Academie te Groningen. Negen maanden na zijn ontslag deed hij zijn doctoraal voor Romaanse talen.

De bibliotheek, onder leiding van de onderwijzers, die beurtelings 's-avonds aanwezig zijn, voorziet in het lesmateriaal en de lessen, daarbij geassisteerd door intellectuele gedetineerden. 's-Avonds wordt praktisch vakonderwijs gegeven, terwijl de theoretische lessen Zaterdagmorgens en 's-middags gegeven worden.

H. MEDISCHE VERZORGING.

De medische verzorging is in handen van een arts, die dit werk als nevenfunctie verricht. Hij is gemachtigd specialistische hulp in te roepen. De Ziekenafdeling is modern ingericht en voorzien van sanitair.

In de polikliniek werkt enige middagen per week de tandarts op advies van de gestichtsgeneesheer.

Er is een lighal tussen de daken voor T.B.C.-patienten, waarover in geval van regen een glazen kap gedraaid kan worden.

Operaties worden in het Ziekenhuis ter plaatse verricht. Er zijn twee isoleercellen voor verdachte ziektegevallen. De dokter heeft ter beschikking één Hoofdverpleger (diploma A) en één verpleger (diploma B) plus drie hulpverplegers.

Ook des nachts is steeds verplegend personeel aanwezig.

I. COORDINATIE VAN DE DIVERSE DIENSTEN.

Elke morgen komen de 2e Directeur, de Adjunct-Directeur van de Arbeid, de Adjunct-Directeur van de Reclassering en de twee bedrijfsleiders om 10 uur op het bureau van de 1e Directeur, waar de inkomende en uitgaande post wordt behandeld en de dagproblemen worden besproken en afgedaan.

De R.K. geestelijke verzorger komt elke Donderdag en voorzover nodig iedere dag met zijn problemen bij de Directie.

Evenzo handelt de Prot.geestelijke, doch deze komt gewoonlijk Vrijdags.

V. BYZONDERHEDEN.

De levenslang veroordeelden vormden tot 1946 een geheel aparte categorie. Zij werden volkomen afgezonderd gehouden van de gedetineerden met tijdelijke straffen. In de voor-oorlogse tijd was het grootste aantal 12.

Deze zeer heterogene groep, zonder enig uitzicht, was een obsessie zowel voor hen zelf als voor de leiding. Ik schreef daarover Z.E. Minister van Kolfschoten, en verzocht deze mensen gewoon in de andere groep onder te brengen. Z.E. Minister Maarseveen besliste gunstig in deze.

Het beeld van deze mensen is nu geheel veranderd en zij veroorzaken even weinig moeilijkheden als de andere gedetineerden. De grote toevloed politiek levenslang gestraften zou separatie ook onmogelijk gemaakt hebben. Verder merk ik nog op dat de politieke delinquenten afzonderlijk verblijven van de commune gevangenen, doch allen gezamenlijk werken, ontspanning genieten of studeren.

Dit geeft tot op heden geen moeilijkheden.

Verder verschijnt hier een door gedetineerden geredigeerd weekblad op litterair en cultureel gebied, de "Schijnwerper". Eveneens verschijnt er een twee-wekelijks blad, "De Pijler", een technisch blad als aanvulling bedoeld op de theoretische vakopleiding. De gedetineerden kunnen zich op deze bladen abonneren.

De Directeur van de
Byz. Strafgevangenis Leeuwarden.

Leeuwarden, 5 September 1949.

